

Serdar Sayan
twitter.com/Serdar_Sayan

Devletin Pandemide İşini Kaybedenlere Verdiği Aylık Nakit Desteği Osmangazi Köprüsü'nden Kaç Kere Geçiriyor?

Talebi düşüren asıl unsur fiyatların yüksekliği ya da tüketicilerin satın alma gücünün düşüklüğü değil, insanların alışveriş davranışlarını değiştirmeye zorlayan ekonomi dışı bir tehdit ile karşı karşıya kalmaları.

KORONAVİRÜSÜN YOL AÇTIĞI COVID-19 SALGINI

dünyaya çarpan orta boy bir meteorun yapacağına benzer etkiler yaptı. Uzun zamandır görülmeyen büyüklükte küresel bir halk sağlığı problemi olmanın yanı sıra, yol açtığı üretim, istihdam ve dolayısıyla gelir kayıpları yoluyla insani, toplumsal ve ekonomik bir dizi problemin de tetikleyicisi oldu. Gerek salgının bizatihi kendisi, gerekse halk sağlığını korumak adına alınan önlemler kaçınılmaz biçimde ülke ekonomilerini vurdu. Pek çok sektörün arzında, doğrudan talep daralmasından ya da sektörler arası mal ve hizmet akışlarının sekteye uğramasından kaynaklanan

daralmalar yaşanırken, kapanan işyerleri ve istihdam kayıplarının yarattığı gelir düşmelerine bağlı ikincil talep etkileri de gözlemlendi. Kısacası virüs, ekonomileri hem arz yakasından hem talep yakasından vurdu. Aslında binaların ve diğer fiziki üretim araçlarının doğrudan bir hasar görmediği düşünülürse, Covid-19 sadece insanları öldüren (öldürmediklerinin önemli bir kısmını da çalışamaz hale getiren) bir tür hidrojen bombası etkisi yarattı demek de yanlış olmaz sanırım.

Salgının ve salgını kontrol etmek üzere alınan halk sağlığı önlemlerinin yarattığı ekonomik etkilerin büyüklüğü karşısında bütün ülkelerde birbiri ardına destek paketleri açıldı.

Hükümetler işini kaybeden çalışanların ve faaliyetini durdurmak zorunda kalan işyeri sahiplerinin kaybettikleri geliri kısmen telafi edecek kaynak ve mekanizmalar yarattı.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın umre organizasyonlarını askıya almakta ve umreden dönenleri karantinaya aldırarak geç kalma basiretsizliği ve hafta sonu sokağa çıkma yasağının, başlayacağı Cuma gece yarısına saatler kala ilan edilmesi skandalları bir yana bırakılırsa, Türkiye gereken halk sağlığı önlemlerini alma ve yürütme sürecini nispeten başarıyla yönetti. Ancak vatandaşlarının gelir kayıplarını telafi edici destekler konusunda tam anlamıyla sınıfta kaldı.

Desteklerin hem kapsam hem miktar açısından yetersizliği yüzünden en büyük mağduriyeti yaşayan da, bu desteklere en fazla muhtaç olan kırılğan toplum kesimleri oldu.

Bu yazıda hükümetin işini/ ücret gelirini pandemi yüzünden kaybedenlere sağladığı destekler konusunda kısa bir değerlendirme yapıp, Türkiye'nin bu alanda neden sınıfta kaldığını açıklayacağım. Öncelikle vurgulamam gereken husus,

PANDEMİ YÜZÜNDEN YAŞANAN KİTLESEL İSTİHDAM KAYIPLARI

sorununun Türkiye'ye özgü olmadığı. Salgın bütün ülkelerde işsizlik oranının çok radikal biçimde artmasına yol açtı. Salgın öncesinde işsizlik oranı çok düşük olan ekonomiler bile işsiz sayısının görülmemiş bir hızla arttığına tanık oldu.

Mesela salgın öncesi işsizlik oranının yüzde 4'ün altına inerek, tarihsel olarak en düşük seviyelerde seyrettiği ABD'de bile toplam işsizlik

sigortası başvuruları Mart ayının ikinci yarısından itibaren her hafta yeni bir rekor kırarak şimdilerde 40 milyon mertebesine tırmandı. 2008-2009 krizinde görülen en yüksek başvuru sayısını üçe katlayan bu sayı ve işsizlik oranının şimdiden yüzde 15'i geçmiş olabileceğine dair tahminler ABD'deki durumun ancak 1929 Büyük Buhranı ile kıyaslanabileceği anlamına geliyor. 2019'u yine yüzde 4'ün altında bir işsizlik oranı ile kapatan İsrail'de de başta turizm ve diğer hizmet sektörlerindeki işten çıkartmalarla 2020'nin ilk çeyreği bitmeden yüzde 16,5'a fırlayan işsizlik oranının şimdilerde yüzde 25'e varmış olabileceği konuşuluyor.

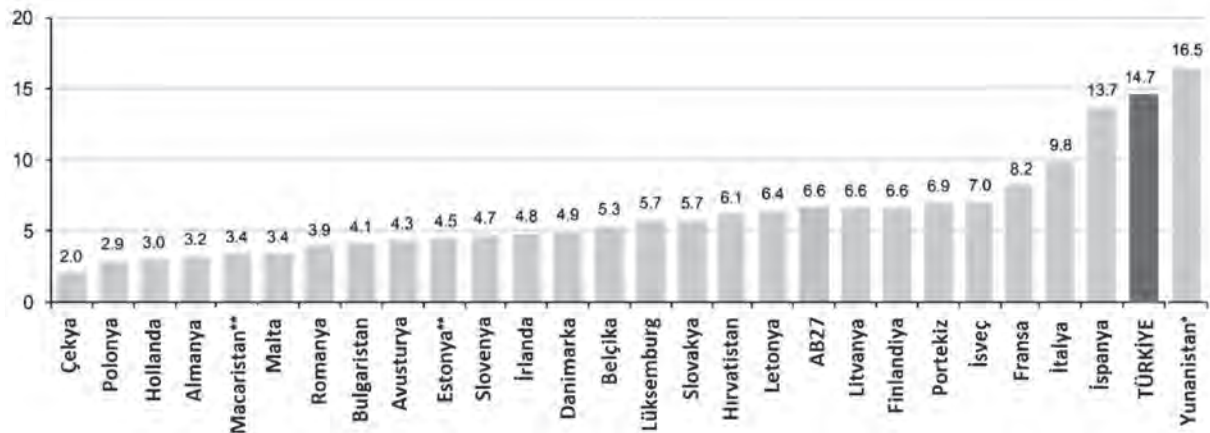
Pandemi bütün ülkelerin işgücü piyasalarını benzer şekillerde vursa da, bu şoka Türkiye'ninki kadar yüksek seyreden işsizlik oranlarıyla yakalanan çok fazla ülke yok. Türkiye 2019'u, son 15 yıllık dönemin *en yüksek yıllık işsizlik oranı* ile tamamlayarak

Pandemi bütün ülkelerin işgücü piyasalarını benzer şekillerde vurmuş olsa da bu şoka Türkiye gibi, son 15 yıllık dönemin en yüksek yıllık işsizlik oranı ile yakalanan çok fazla ülke yok.

kendi rekorunu kırdı. Yüzde 13,7'lik bu oran Türkiye'yi, 2019'a dair yıllık verileri Dünya Bankası'nın WDI veri tabanında mevcut olan 163 ülke arasında en yüksek (genel) işsizlik oranına sahip 18. ülke yapıyor. 2020 yılında da (salgının başlamasının hemen öncesinde) devam eden bu durum Türkiye'yi Avrupada da tepelere yerleştiriyor (Şekil 1).

Covid salgınına ekonomideki sorunların zaten iyice büyüdüğü ve işsizliğin de 2008-2009 krizinde gözlenen yıllık

■ Şekil 1. Avrupa Birliği ve Türkiye'de* Mevsimsellikten Arındırılmış İşsizlik Oranları: Ocak 2020

Kaynak: Eurostat ve TÜİK. * Türkiye için mevsimsellikten arındırılmış tarım-dışı işsizlik oranı * Kasım 2019 ** Aralık 2019

oranların bile üstünde seyrettiği bir ekonomik konjonktürde yakalanmak, Türkiye’de çalışan kesimler açısından, özellikle de kayıt dışı çalışanlar ve iş aramaya devam eden yoksullar açısından ekstra bir talihsizlik oldu. Aynı şoka maruz kalan ama işini ve gelirini kaybeden vatandaşlarını cömertçe destekleyen diğer ülkelerin aksine,

PANDEMİDE İŞİNİ/ÜCRET GELİRİNİ KAYBEDENLERE DEVLETÇE SAĞLANAN DESTEKLER

Türkiye’de hem miktar olarak hem de kapsam olarak çok yetersiz kaldı. Bu yargımın nedenlerini açıklamaya, hemen hemen bütün ülkelerde açılan paketlerde gördüğümüz iki tür desteği sıralayarak başlayayım. Bunlardan birincisi, ücretli çalışanların işten çıkartılmalarını önlemeye ve istihdamı korumaya yönelik olarak, *işletmeleri hedefleyen* teşvikler ve desteklerdi. İkincisi

Tarımsal olmayan kayıt dışı istihdam kapsamındaki 4,5 milyon kişinin önemli bölümü pandemi dolayısıyla faaliyeti durdurulan sektörlerde istihdam edilirken çalışamaz duruma geldi. Ama bunlar hiçbir destekten yararlanamıyorlar.

de yaşamını ücret ya da ücret dışı gelirlerle temin eden çok sayıda insanın kaçınılmaz biçimde yaşadıkları gelir kayıplarını telafi etmek üzere *hanehalklarına* sağlanan nakit gelir destekleri ve borç ertelemeleriydi.

Türkiye’de 18 Mart’ta açıklanan paketteki birinci grup (yani işletmelere yönelik) teşvik ve desteklerin çoğu, daralan talebi artırmaya yardım etmesi umulan KDV indirimleri ve işletmelerin istihdam maliyetlerini düşürmeye yönelik olarak sağlanan asgari ücret desteği gibi, daha önceki krizlerde de yürürlüğe konmuş geleneksel önlemlerdi. Oysa korona salgınının yarattığı sorunların niteliği, bu tür geleneksel destek ve teşviklerin bir kısmını tamamıyla yersiz ve anlamsız kılıyordu. Mesela talebi, vergi indirimi vb. geleneksel teşviklerle canlandırmak bu sefer mümkün değildi; çünkü talebi düşüren asıl unsur fiyatların yüksekliği ya da tüketicilerin satın alma gücünün düşüklüğü değil, insanların alışveriş davranışlarını değiştirmeye zorlayan ekonomi dışı bir tehdit ile karşı karşıya kalmalarıydı. Bu bakımdan turizm ve havayolu sektörlerine yönelik KDV indirimi, konaklama vergisi ertelenmesi benzeri önlemlerin pakete konması, paketi hazırlayanların karşılaşılan tehdidin yapısını hiç anlamadıklarını gösteriyordu. Hedef kitlenin önemli bir bölümünün bırakın indirimli

fiyatla uçmayı ya da otelde konaklamayı, sağlık riski yüzünden üste para bile alsa uçağa binmeyeceği/otelde kalmayacağı bir dönemde, sözüm ona sağlanan KDV indirimleri yoluyla talep canlandırmaya çalışmak, rahmetli Demirel’in deyişiyle “abesle iştigal”den başka bir şey değildi. Korona salgını destek paketine sıkıştırılarak konut satışı teşvikine söyleyecek sözü ise –değişik ülkelere atfen kullanılan sanayi ülkesi, tarım ülkesi, petrol ülkesi gibi geleneksel tamlamaların listesini “beton ülkesi” tamlamasıyla zenginleştiren bir ülkenin vatandaşı haline getirilmeme rağmen– bulamıyorum açıkçası.

Bunlar yaraya merhem olmaktan çok uzak önlemler olduğu ve fiilen hiç kimse tarafından kullanılmadığı halde, bu kalemlere atfen birtakım tuhaf hesap yöntemleri ile bulunan tutarlar, paketin büyüklüğüne dahil edilerek paketin içerdiği toplam desteğin büyüklüğü “100 milyar lira” olarak duyuruldu. Salgın mağdurlarına gerçekten ulaşan fiili tutar ise tabii ki bu miktarın hayli altındaydı.

Öte yandan, pakette yer alan *işletmelere yönelik önlemlerden* istihdamı korumayı amaçlayanlar, sözüm ona talep artırıcı vergi indirim ve ertelemeleri, konut alımı peşinat indirimleri ve benzerlerine kıyasla anlamlı ve gerçekten işe yarama potansiyeline sahip desteklerdi. İstihdam maliyetlerini düşürmeye

yönelik olarak sağlanan asgari ücret desteğinin artırılması; kısa çalışma ödeneğinin devreye sokulması; faydalanma kriterlerinin kolaylaştırılarak hızlandırılması ve çalışanların (devletten alacakları ücret desteği dışında) ücret ödenmeksizin izne çıkartılması gibi önlemler, en azından *teorik olarak*, pandemi koşullarında atılması anlamlı olabilecek adımlardı.

Bunlar teorik olarak yerinde adımlar olmakla birlikte, hem kapsam hem miktar açısından yetersiz kaldı. Kapsam açısından yetersiz kaldı çünkü 1) kayıt dışı çalışanlar tümüyle yok sayıldı ve işletmelere sağlanan her türlü çalışan desteğinin dışında bırakıldılar; 2) kayıtlı çalışanların önemli bir bölümü de kısa çalışma ödeneği gibi desteklerin (nispeten kolaylaştırılmış) hak ediş koşullarını (bile) karşılayamadı.

Türkiye’de Şubat 2020 itibarıyla 4,5 milyonu tarım dışı sektörlerde olmak üzere

SEKİZ MİLYON KAYIT DIŞI ÇALIŞAN

olduğu düşünülürse, bu kapsam sorunun ne kadar vahim olduğu daha net anlaşılır. Üstelik pandemi dolayısıyla faaliyetleri genelge ile durdurulan işyerlerinin en yoğun olduğu ve toplam 7 milyon civarında insanı istihdam eden 3 sektörün, tarım ve inşaattan sonra kayıt dışı istihdamın en yoğun olduğu sektörler olması durumu daha da vahim hale getiriyor. Tablo 1’deki oranlar herkesin mahallesinde Covid salgını dolayısıyla faaliyeti durdurulan kebabçı ya da pastanede veya yaz tatilinde kaldığı otelde çalışan kaç kişinin ve kimlerin işini ve/veya gelirini kaybettiği halde kirasını, elektrik ve su faturalarını, gıda masraflarını vs. “devletin şefkatli eli” olmaksızın ödemek zorunda bırakıldığını tahmin etmesine yardım edecek nitelikte.

Zaten kayıt dışı olarak ve çok düşük kazançlar karşılığı çalışmak zorunda olan, dolayısıyla bu tür durumlar için

bir kenarda birikmiş parası olma ihtimali olmayan bu insanlar devlet tarafından kaderine terk edilmekle kalmadılar; belediyeler başta olmak üzere sivil inisiyatiflerce kendilerine (ve diğer yoksullara) yardım etmek üzere düzenlenen kimi kampanyaların da engellendiğine tanık oldular. Bu da muhtemelen Türkiye’yi, sivil toplumun pandemiden mağdur olan, en kırılğan kesimlere yardım elini uzatmasının devlet tarafından (siyasi mülahazalarla) engellendiği ilk ve tek ülke yaptı.

İşletmelere yönelik korona destekleri arasında, kayıtlı çalışanlardan yararlanma koşulunu sağlayanları istihdamda tutmaya yarayacak önemli bir tanesi kısa çalışma ödeneğiydi. İşletmelerin ücret maliyetlerinin bir kısmının devletçe üstlenilmesine izin veren bu uygulama, *kapsamına giren* kayıtlı çalışanların işini korumasına yardım etti. Ancak bir süre sonra pek çok işveren, kısa çalışma ödeneği başvuru sürecinin uzun sürmesinin

■ Tablo 1. Covid Salgınından En Fazla Etkilenen 3 Sektörde Kayıt Dışı İstihdamın Payları (%)

	İşletme Ölçeğine Göre Toplam Çalışanlar İçinde			Ücretli Statüde Çalışanlar İçinde	Lise-altı Eğitimli Çalışanlar İçinde	Mesleki Pozisyon ve Becerilere Göre	
	10dan az çalışan	10-49 çalışan	50 ve üstü çalışan			Hizmet-Satış	Niteliksiz
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	85,7	10,9	3,4	63,5	72,0	57,8	23,5
Ulaştırma ve depolama	89,7	7,7	3,4	55,5	77,6	5,4	9,8
Toptan ve perakende ticaret	94,6	4,1	1,3	36,5	69,4	66,3	11,6

Kaynak: TÜİK.

de etkisiyle, bu destekten yararlanmak için başvurmak yerine çalışanlarını ücretsiz izne çıkartmayı tercih etti.

ÜCRETSİZ İZNE ÇIKARTILAN KAYITLI ÇALIŞANLAR

için devletin, ayda 1.177 TL gibi çok *yetersiz* bir tutarda da olsa, bir ödeme yapmasını öngören düzenleme, salgının iş yerlerini kapatmayı zorunlu ya da *tercih edilir* kıldığı işverenlerin bu süreci hiç ücret ödemedi atlatmasına imkân tanıdı. Bu düzenleme hem işverenlerin en azından bir kısmına, zaten taşıyamayacakları bir yükten kurtulma hem de ücret gelirini kaybeden ama düzenli ödemelerini yapmaya devam

Salgın yüzünden ücretsiz izne çıkartılmış bir çalışana devlet Nisan ayının tamamı için sadece 545 TL ödedi. Bu para ile tarifeleri ve garantileri asla değiştirilmeyen Osmangazi Köprüsü'nden tam iki defa geçip dönebiliyor! Gerçi geçmese de fark etmiyor; köprüyü yapıp işleten müteahhit, parasını sanki geçmiş gibi alıyor.

etmek zorunda olan çalışanlar için, çok küçük de olsa bir rahatlama fırsatı sağlayacaktı. Kayıt dışı çalışırken işini/ ücret gelirini kaybedenlere hiç tanınmayan bu şansa “yetmez ama evet” demek zorunda kalan ücretsiz izne çıkartılmış çalışanlar, devletin *Nisan ayının tamamı için* yaptığı ödeme miktarının **sadece 545 TL** olduğunu görünce o sözüm ona “rahatlamanın” da sadece tek bir nefeslik olduğunu fark ettiler. Gazeteler ilgili kanun ancak 17 Nisan'da çıkartılabildiği için, Nisan ayı ödemesinin sadece 14 gün için yapıldığını yazdılar. Haberi duyduğumda kanunun yürürlük tarihini 1 Nisan yapmak çok mu zordu diye düşündüm ama bu konuyu hukukçulara bırakmaya karar verdim. Aklıma gelen diğer soru, ücret gelirini aniden ve hiç kabahati olmaksızın kaybeden (ve belki kira ödemek, aile geçindirmek zorunda olan vb.) bir çalışanın devletin verdiği 545 TL ile ne satın alabileceği oldu. (Aynı soruyu her bakımdan aynı durumda olan ancak daha iyi şartlarda çalışmasını sağlayacak eğitimi alıp becerileri kazanamadığı –ya da sadece torpili olmadığı– için *kayıt dışı* çalışmak zorunda kalan bir pandemi mağduru için sormadım çünkü devletin bu durumda olanlara ödediği 0 TL ile temin edilebilecek yegâne şey hava zaten!)

Pandemide ücret gelirini kaybeden kayıtlı çalışanlara Nisan ayının tamamı için ödenen 545 TL tutarındaki

devlet desteği ne satın alabilir sorusuna cevap olarak aklıma gelen şeylerden biri Osmangazi Köprüsü geçişleri oldu. Değil pandemi vs., dünya yıkılsa düşürülmeyeceği anlaşılan Osmangazi Köprüsü geçiş ücret ve garantilerinin mevcut tarifesine bakınca, devletten aldığı 545 TL'yi cebine koyan salgın mağduru bir çalışanın Osmangazi Köprüsü'nden tam iki defa geçip dönebileceğini gördüm! (bu geçişler sırasında bir mola yerinde durup bir şeyler atıştırmak için 11 dolar civarında parası da kalıyor aslında). “Çalışamaz duruma düşmüş, gelirini kaybetmiş, ailesini doyuramayan bir insan devletin verdiği zaten şaka gibi desteği neden Osmangazi Köprüsü'nden geçmekte kullansın ki” diye soran olursa “hakkıyorsunuz, bu bence de anlamsız olur” diye cevap veririm. Buna ek olarak, esasen Osmangazi Köprüsü'nden geçmenin, çalışamaz duruma gelip gelirini kaybetmemiş, ailesini doyurmakta zorlanmayan insanların ezici çoğunluğu açısından da anlamsız bulunduğunu; bunun böyle olduğunun da bugüne kadar hükümetin geçeceğini garanti ettiği (ve geçmese de parasını vergilerimizle ödediği) günlük 40 bin araç sayısının yanına bile yaklaşımamasından belli olduğunu da söyleyebilirim. Sonuçta çalışamaz duruma gelip gelirini kaybeden pandemi mağdurları geçmese de köprüyü işleten şirket sanki geçmişler gibi parasını alıyor. Yapıp

işleten konsorsiyumun üyesi müteahhitler dışında hiç kimse açısından elzem olmadığı anlaşılan köprüye “geçen olmadığı için” ödenen yüz milyonlarca euro/yıl tutarında devlet garantisi her halükarda ödenmeye devam ediyor.

İşverenler artık hizmetleri ihtiyaç duyulmaz hale gelen çalışanlarını ücretsiz izne çıkartarak ödeme yükümlüklerini ertelerken, iftiharımız Osmangazi Köprümüzü inşa eden konsorsiyumuna, salgın sonrası daha bile

İHTİYAÇ DUYULMAZ HALE GELEN HİZMETLER KARŞILIĞI YAPILACAK ÖDEMELER

konusunda bir kuruluşluk ayarlama yapılmıyor. Sırf kanun 17 Nisan’da çıkartıldığı için, gelirini kaybetmiş salgın mağdurlarının zaten altı üstü ayda 1.177 TL olan nakit desteğinin 16 günlük kısmı kesilip bunlara sadece 545 TL ödeniyor ama konsorsiyum kimse geçmese bile parasını eksiksiz almaya devam ediyor. Salgın öncesinde de zaten kötü giden ekonomide salgın mağdurlarına destek için kaynak bulma güçlüğü bir bakıma anlaşılabilirse de, hükümetin politik iktisat tercihlerinin değişmez gözdesi olan kamu müteahhitlerinin (özellikle de KÖİ müteahhitlerinin) en ufak bir fedakarlığa katlanmak zorunda bırakılmaması ibretle not edilmesi gereken bir husus kanımca. Nitekim sırf Osmangazi Köprüsü

müteahhidine, köprüden geçmeyen araçlar için 2020’de ödenecek paranın 2 milyar lirayı aşacağı anlaşılıyor. Merak eden varsa söyleyeyim, bu miktar 18 Mart’taki pakette 2 milyon haneye yapılacağı duyurulan desteğe eşit.

Hanehalklarına yapılan yardımların ayrıntısına daha fazla girmeyeceğim. İlk pakette 2 milyon haneye yapılacağı açıklanan hane başına 1000 TL tutarındaki nakit desteğinin kapsamı ikinci bir aşamayla genişletildi ve bu iki aşamada, belli koşulları sağlayan toplam 4,4 milyon aile destek kapsamına alındı. İlk iki aşamada destek alamayan aileler için üçüncü aşama ödemelerinin de yapılacağı duyuruldu. Bu yardımların kapsamının genişletilmesini çok olumlu; ancak hane başına 1000 TL’lik miktarı çok yetersiz bulduğumu not etmek istiyorum. Bu nakit desteğinden yararlanan aileler salgın öncesinde herhangi bir yardım programı kapsamında değillerse (yani böyle bir desteği ilk kez salgın sonrası önlem paketi çerçevesinde alıyorlarsa) ve desteği bir kez alan ailenin bir daha almama koşulu gevşetilmeyecekse, salgın boyunca bir defaya mahsus olarak ödenecek 1000 TL’lik desteğin çok fazla ihtiyacı karşılamayacağı açık. Esasen çok sayıda ücretli çalışana ek olarak, kendi hesabına çalışan küçük esnaflardan gelirlerinin önemli bir bölümünü ya da tümünü kaybeden de çok. Mesela kapanan cafe, restoran gibi

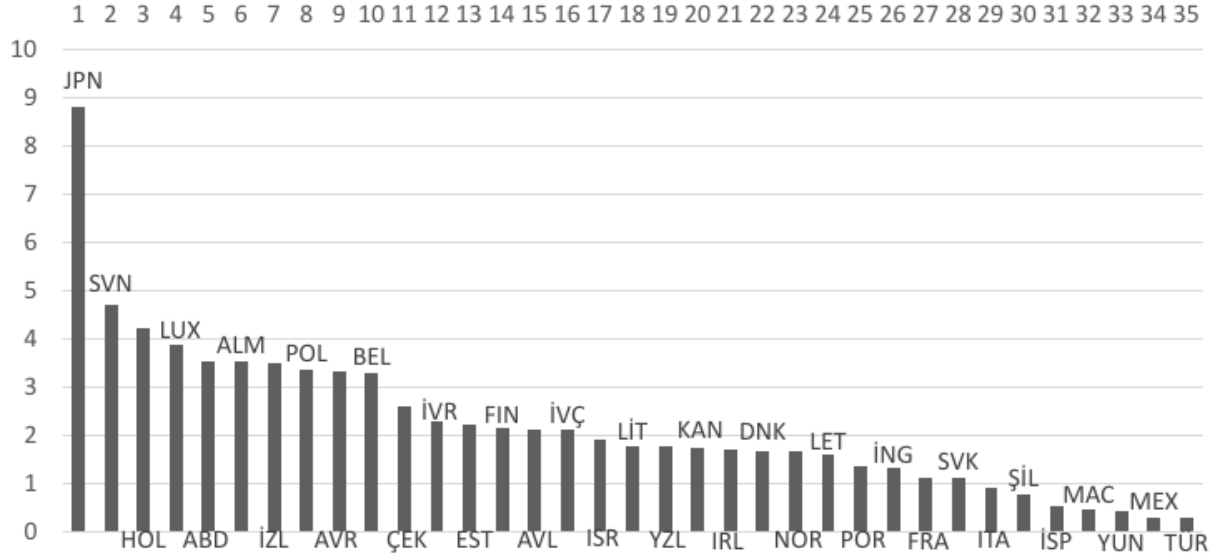
yerlerin sahipleri ve çalışanları için gelir kaybı çok yüksek ve bu kaybı bir defaya mahsus 1000 TL’lik bir destekle telafi etmek mümkün değil. İşyerlerinin sahipleri için hiç değilse kredi borcu ertelemeleri var ama bu işyerlerinde işten çıkartıldığı halde kira vs. ödemeleri ertelenmeyen çalışanlar, özellikle de kayıt dışı çalışanlar için durum iyice içler acısı.

Yine de destek miktarlarının yeterli mi yetersiz mi olduğuna dair tartışmayı öznel kanaatlerimle sınırlı tutmamak adına, bu yazıyı

VERİ BAZLI BİR GENEL DEĞERLENDİRME

ile bitirmek istiyorum. Bu amaçla Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü’nden genç meslektaşım Prof. Dr. Ceyhun Elgin’in, Dr. Gökçe Başbuğ ve Prof. Dr. Abdullah Yalaman ile birlikte hazırladığı “Covid-19 Ekonomik Teşvik Endeksi”nin verilerini kullanıyorum. Ceyhun Hoca ve arkadaşları dünya çapında da ses getiren bir çalışma yaparak, 168 ülkede pandeminin ekonomik etkileri ile mücadele kapsamında alınan önlemlere dair 8 başlık altında topladıkları sayısal verileri düzenli olarak güncelliyorlar. Ben bu yazıda onların “Fiscal_6” göstergesini kullandım.¹ Bu gösterge Covid-19 salgınına cevaben alınan bütün maliye politikası önlemlerinin GSYİH’ye oranını gösteriyor. Mayıs ayının üçüncü haftası itibarıyla Türkiye için bu oran yüzde 3,78 mertebesindeydi. Yazının başında da açıkladığım

■ Şekil 2: OECD'de Covid-19 için Sağlanan, İşsizlik Oranına Uyumlandırılmış Devlet Destekleri

Kaynak: Elgin, Başbuğ, Yalaman, "Covid-19 Economic Stimulus Index" ile Dünya Bankası WDI verileri ve yazarın hesaplamaları.

gibi, havayollarına sağlanan KDV indirimi ve oteller için sağlanan konaklama vergisi ertelemesi ya da konut peşinat indirimi gibi pratikte tamamen anlamsız olan (ama 100 milyar tutarında olduğu iddia edilen ilk paketin boyutlarının hesaplanmasına bir biçimde dahil edilen) önlemlerin de bu oranın içinde olduğunu ve bunun, sağlanan mali desteği şişirerek gerçekte olduğundan daha büyük gösterdiğini düşünsem de, ülkelerin bu oran bazında sıralamasına bakarken Türkiye verilerindeki şişkinliği görmezden geldim. Böyle bakınca Türkiye bu kritere göre 168 ülke arasında 57. sırada yer alıyor.

Ancak tek başına bu orana bakmanın yanıltıcı olacağı açık. Mesela yine Mayıs'ın üçüncü haftası itibarıyla pandemiye cevaben sağlanan

mali desteklerin GSYİH'ye oranının yüzde 2,90'da kaldığı Malezya, bu oranla Türkiye'nin çok altında, 66. sırada yer alıyor ama salgın öncesi yüzde 4'ün altında olan işsizlik oranıyla Malezya'nın desteklerinin GSYİH payının Türkiye kadar yüksek olmasına zaten ihtiyaç yok muhtemelen. Dolayısıyla mali desteklerin GSYİH içindeki payının yeterince yüksek olup olmadığını, işsizliğin ne kadar kötü (ya da iyi) durumda olduğuna bakarak değerlendirmek gerekiyor. Bu amaçla mali destek oranlarını 2019 için yıllık (yani salgının hemen öncesindeki) işsizlik oranlarına bölerek iskonto ettiğimde, 2019 yıllık işsizlik oranının yüzde 13,7 olduğu Türkiye bir anda 97. sıraya düşerken Malezya 58. sıraya yükseliyor. (İşsizlik oranının 2019 yılı sonu itibarıyla sadece

yüzde 2,4 olduğu Japonya'da, mali desteklerin GSYİH'nin yüzde 21,10'u seviyesinde olduğunu söylersem, vatandaşını salgının ekonomik etkilerinden *hakkıyla* korumanın nasıl bir şey olması gerektiği konusunda fikir vermiş olurum sanırım.)

168 ülkenin tümü tek bir grafiğe sığmadığı için Şekil 2'ye sadece OECD ülkelerini aldım. Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkelerinin pandemi ortamında sağlanan mali desteklerin işsizlik oranıyla iskonto edilmesinden sonra ortaya çıkan sıralaması Şekil 2'deki gibi. Daha fazla söze gerek var mı biliyorum.

Son Notlar

1. Ben <http://web.boun.edu.tr/elgin/COVID.htm> adresindeki verilere 22 Mayıs günü eriştiğimde yapılmış olan en son güncellemeyi kullandım.